

«ҚАЗАҚША САЙРА-2014»

Рахымжан Отарбаев

Әңгімелер жинағы (қазақ және орыс тілінде)

ПЕРІШТЕЛЕР ҰЙЫҚТАМАЙДЫ

Электрондық оқулық

Рахимжан Отарбаев

Сборник рассказов (на казахском и русском языках)

АНГЕЛЫ НЕ СПЯТ

Электронная книга

Қазақстанда кеңінен танымал прозашы, драматург Рахымжан Отарбаевтың әңгімелер жинағын біріктіретін «Періштелер ұйықтамайды» кітабы Академик З.Қабдолов атындағы қордың (әдеби-тарихи мәдени «Алшы» қорымен серіктестік негізінде) атыраулық жазушылардың электрондық кітапханасын екі тілде қалыптастырудағы кезекті үлесі болып табылады.

Бастапқыда кітаптың түпнұсқалық мәтіні қазақ тілінде жазылып, барлық шығармаларды жазушы, ақын, Бекет Қарашин (он сегіз әңгіме) және аудармашы Қалиолла Байменов тәржімалаған (соңғы он әңгіме)

Осылайша, кітаптың барлық мәтінін лексикалық білім аспектісін орындауға қабілетті біртұтас көркем сөздік-аудармашы қызметінде деуге болады. Яғни, мазмұн екі тілге аударылып, мәтіннің түпнұсқасы іспетті кіріктірілген интерактивті сөздіктің қызметін атқарады, сондай-ақ, жинақты оқу кезінде онлайн режимінде орыс тілінен қазақ тіліне және керісінше аударма жасауға мүмкіндік береді.

Кітап үлгісі электрондық кітаптарды пайдаланушылар арасында бүкіл әлемде кеңінен таралған iPad және Android тұғырнамаларымен біріктірілген, яғни олар электрондық әдебиеттің барлық дерлік ридерлер типін тұтынушыларға қолжетімді етуге мүмкіндік жасайды.

Жинақ тізбектеу арқылы жалпы қолжетімді әдеби серверлерде, танымал ақпараттық және әлеуметтік желілерде, Қабдолов қорының сайтында, жобаның арнаулы сайтында, сондай-ақ серіктестердің, жазушылар одағы мен әдеби клубтардың электрондық пошталарына жіберу арқылы таратылады. Кітапты жүктеп алу тегін.

Аталған кітап Академик З.Қабдолов атындағы қордың «Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@-2014» жобасы бойынша «Теңізшевройл» ЖШС-нің қаржылай демеушілігі негізінде шығарылған. Ол қазақ тілін үйренуге ынталы көпшілік оқырманға арналған.

Редакциялық алқа:

Бас редактор - Бекет Қарашин;

Редакторлар – Габит Молдамұрат, Г. Пряхин;

аудармашылар – Б. Қарашин, Қ.Байменов;

Құрастырушы - Бекет Қарашин

Кітапты беттеуші және дизайнер – И. Борзых

Книга «Ангелы не спят», представляющая собой сборник рассказов широко известного в Казахстане прозаика и драматурга Рахимжана Отарбаева, является очередным вкладом фонда им. академика Кабдолова (в партнёрстве с Литературно-историческим культурным фондом «Алшы») в формирование уникальной электронной библиотеки атырауских писателей на двух языках.

Оригинальный текст книги был изначально казахским. Все произведения претерпели процесс перевода в исполнении писателя и поэта Бекета Карашина (восемнадцать рассказов) и переводчика Калиоллы Бейменова (десять последних рассказов)

Таким образом, весь текст книги представляет собой единый художественный словарь-переводчик, способный выполнять образовательный аспект. То есть содержание лексически адекватно дублируется на двух языках, представляя собой как текст оригинала, так и встроенный интерактивный словарь, который позволяет в процессе чтения в он-лайн режиме получить перевод с русского на казахский, и наоборот.

Формат книги совмещается с наиболее распространенными среди пользователей электронных книг во всём мире платформами iPad и Android, что делает ее доступной пользователям практически всех типов ридеров электронной литературы.

Сборник распространяется посредством выкладки на общедоступных литературных серверах, в популярных информационных и социальных сетях, на сайте фонда Кабдолова, специализированном сайте проекта, а также многочисленных рассылок по электронным адресам партнёров, писательских союзов и литературных клубов. Скачивание книги бесплатное.

Книга издана на инвестиционные средства ТОО ТШО по проекту фонда имени академика Зейноллы Кабдолова «Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@-2014». Она предназначена для широкого круга читателей и масс, заинтересованных изучить казахский язык.

Редакционная коллегия:

Главный редактор - Бекет Карашин,

Редакторы – Габит Молдамұрат, Г. Пряхин (Москва)

Переводчики - Б. Карашин и К. Байменов;

составитель – Б. Карашин,

Верстальщик и дизайнер – Ирина Борзых

РАХИМЖАН ОТАРБАЕВ

Отарбаев Рахымжан - 19/10/1956 жылы Атырау облысы, Құрманғазы ауданында туған.

Отарбаев Рахимжан - родился 19/10/ 1956 года в Курмангазинском районе Атырауской области.

1977 жылы Орал педагогикалық институтын бітірген. Әр жылдарда «Орал өңірі» газетінде тілші, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, Қазақ телерадиокомитетінде редактор, «Қазақ әдебиеті» газетінде, «Жалын» альманахында бөлім меңгерушісі, Қырғызстанда Қазақстан елшілігінің аттасесі, Маңғыстау облыстық телерадио компаниясының төрағасы, Атырау облыстық драма театрының директоры, ҚР Президенті Әкімшілігінде сектор меңгерушісі қызметтерінде болған. Астанадағы Ұлттық академиялық кітапхананың Бас директоры болып істеген.

В 1977 году окончил Уральский педагогич. институт. В разные годы работал корреспондентом в газете «Орал өңірі», учителем казахского языка и литературы, редактором в казахском комитете телерадио, в газете «Қазақ әдебиеті», заведующим отдела в альманахе «Жалын», атташе посольства Казахстана в Киргизии, Председателем компании радио-телевидение Мангистауской области, директором театра драмы Атырауской области, заведующим сектора Администрации Президента РК, Генеральным директором национальной академической библиотеки.

Шығармашылығы:

Жазушының әр жылдары «Шер», «Жұлдыздар құлаған жер», «Жайық жыры», «Қараша қаздар қайтқанда», «Дауысыңды естідім», «Аспандағы ақ көбелектер, Біздің ауылдың амазонкалары, Айна-ғұмыр, «Отверженный мир» атты прозалық жинақтары және таңдамалы шығармаларының 2 томдығы жарық көрген. Қытайдың «Ұлттар» баспасынан қытай, қазақ тілінде 2 томдығы, Ресейдің «Художественная литература» баспасынан орыс тілінде бір томдығы және «Проводник судьбы» жинағы жарық көрген. Жекелеген шығармала-

Творчество:

В разные годы были опубликованы его прозаические сборники: «Шер», «Жұлдыздар құлаған жер», «Жайық жыры», «Қараша қаздар қайтқанда», «Дауысыңды естідім», «Отверженный мир» и 2 тома избранных произведений. Издательство «Ұлттар» в Китае выпустило двухтомник на казахском языке, издательство «Художественная литература» в России выпустило однотомник на русском, а также сборник «Проводник судьбы». Отдельные произведения издавались на итальянском, английском, французском языках. В изда-

ры итальян түрік, ағылшын, француз тілдерінде басылған. «Каир» баспасынан «Соғыстың соңғы бомбасы» деген атпен 1 томдығы араб тілінде жарияланды. Көптеген пьесалары республикалық және шетел театрларында сахналанған.

Атақтары:

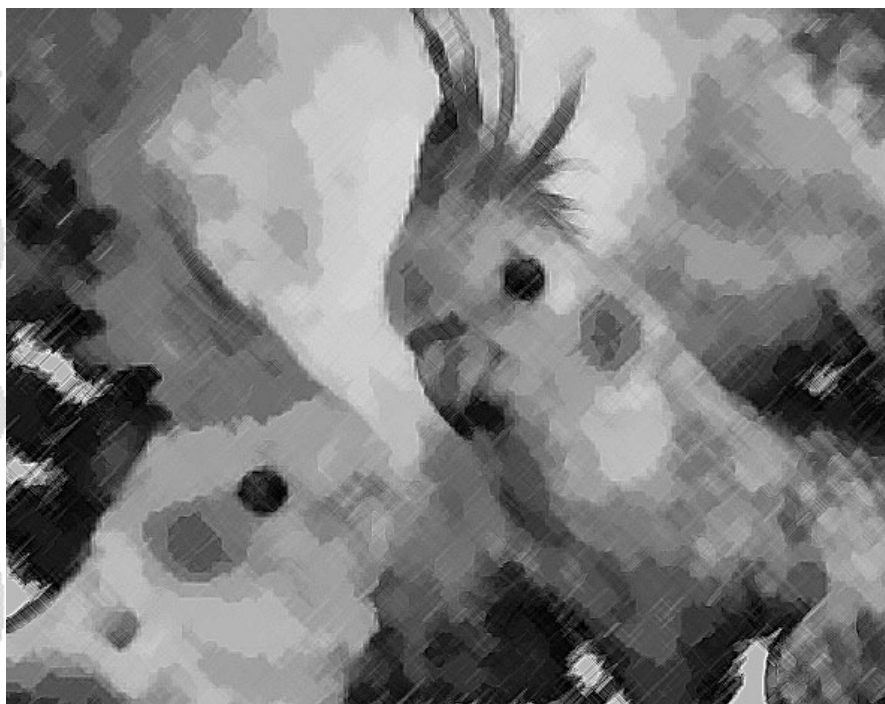
Махамбет сыйлығының лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, халықаралық Шыңғыс Айтматов сыйлығының лауреаты, халықаралық «Академик Зейнолла Қабдолов марапатының» иегері, «Парасат» орденінің иегері, «Атырау қаласының құрметті азаматы»

тельстве «Каир» была издана книга «Последняя бомба войны». Множество Пьес Рахимжана Отарбаева было поставлено республиканскими и зарубежными театрами.

Награды и звания:

Лауреат премии имени Махамбета, лауреат Международной премии имени Чингиза Айтматова, Заслуженный деятель РК, обладатель международной награды им. Академика З. Кабдолова, Обладатель ордена «Парасат», «Почётный гражданин города Атырау».

ТОРШАҚЫЗ БЕН ТОТЫҚҰС

Алматының кержалқау торғайлары шырылдағалы не заман?!

Таңның қызыл арайы еркін тарап, күн Көктөбеге тырмысып қалса да, Торшақыздың төсектен тұрғысы жоқ.

Қаланың тау беткейінде орналасқан екі бөлмелі жиһазды пәтерде қартайып қалған мылжын тотықұстан өзге басыңды сүйер, сеніп сыр айтар тірі пенде болса ше?..

Титтей ғұмырында көрінгенге көзтүрткі боп жүрсе де, қам көңіліне медеу тұтары – жалғыз қарашығы.

Оның өзі де осындай алмағайып сәтте ит аяғы қиян алыста. Әкесіне тартқан оқымысты неме «кіші мистер Айсарин» атанамын деп Чикаго университетінің табалдырығын аттағанына екі жыл толған.

Жазғы демалысында жылт етіп бір көрінеді де жоғалады. Әкесі академик Айсаринге түгестірмей

ТОРШАҚЫЗ И ПОПУГАЙ

Сколько уж прошло времени. Ленивые алматинские воробьи всё щебечут и щебечут.

Утренняя заря давно рассеялась, и солнце вскарабкалось на Коктобе, а Торшақыз, баюкаемая воробьями, и не думает встать с постели.

В доме, расположенном у предгорий, в двухкомнатной мебелированной квартире у неё нет ни одной живой души, с кем можно было бы поговорить и довериться, кроме старой, болтливой попугаихи.

Хотя Торшақыз в своей пока не такой уж долгой жизни натерпелась косых взглядов, но всё же одну опору и надежду имела – сына.

Правда, и он в этот трудный момент очень далеко от неё. Чтобы стать, как отец, «доктором Айсариным-младшим», два года назад перешагнул порог Чикагского университета.

На летние каникулы промелькнёт как лучик и исчезнет. Хорошо, если наука телепатии, которая не

дiңкелетiп кеткен телепатия ғылымы сары ауыз балапанға оңайлықпен бел бере қойса жақсы.

Қой, бұл не жатыс, тездетiп зират басына жетейiн деп ойы асыққанымен, тұла бойы езіліп ұйып, орнынан қозғала қоймады.

Бiр әумесер ақын мiнбеге жармасып тұрып: «Жер тартатын секiлдi...» – деп күнiренiп өлең оқитын. Тап сол! Сол тозақ өзектi пендесiнiң шыбын жанын шырқырата бермей, қара жер қойнына тартса тартып кетпей ме?

Өзiм өле кетсем айдалада көмусiз қалармын деп қорықпайды, тек бота тiрсек жалғзын мына жүгенсiз кеткен ел-жұрт ашулы арадай талап тастай ма деп қаймығады.

Әсiресе, қанағатшыл көңiлiнiң астан-кестенiн шығарған сот шешiмiн, бәйбiшенiң сойқаны мен шынжыр табанды трактордың гүрiлiн айтсайшы!

Ғұмыры мұндай азап пен мазаққа душар боларын бiлсе, бұл фәниден байсыз өтер, баласыз кетер.

Тәубе, тәубе, не деп кеттi? Осы бергенiңе де шүкiр, Алла! Қария басыңмен өзiң айттың деген бiр тәмсiл бар ғой... «Мен адамдарға басы артық ештеңе бергенiм жоқ. Тек бiрiнiкiн алып, екiншiсiне ауыстырып отырамын» деп.

Рас-дағы. Байлығың мен бақытыңды басқалар өзара қақпақыл ғып жүрген шығар.

Ал екi қатынға қиғаның бiр академик едi, оның өзiнiң басы тiрiде даудан, өлген соң моласы соттан кетпедi.

Көкiрегi толы шер мен запыранды жеңiлдеткiсi келiп «Ух!» деп үрлесе, баланың ойын шарын толтыратын дем шығарған.

Торшақыздың оқыс шыққан даусынан шошынған күмiс тордағы тотықұс қапелiмде саңғып салды.

«Дудаевты атып өлтiрдi!»

была обуздана даже его отцом, академиком Айсариным, покорявшим её всю свою жизнь, всё же поддастся этому желторотому юнцу.

«Будет, сколько можно лежать?» – мысленно торопила она себя. Надо сходить на кладбище, но разморенное, ослабленное тело не хочет подчиняться.

Один взбалмошный поэт, ухватившись обеими руками за трибуну, пасмурно декламировал: «Кажется, земля зовёт к себе...» Точь-в-точь! Эти адские мучения. Да, чем так истязать души грешников, лучше бы сразу и поглотила его ма-тушка-земля?!

Сама она не боится, что если умрёт, то может остаться непогребённой – лишь только переживает как бы этот неуправляемый, словно рой злых пчёл, народ не искусал её единственного пока ещё колченого верблюжонка.

Чего стоит одно только воспоминание о суде! О скандале законной жены Айсарина и рокоте гусеничного трактора!..

Если бы знала, что всю жизнь будет терпеть муки и насмешки, то прожила бы жизнь и без мужа, и без ребёнка...

Прости, Господи, да о чём это она?! За всё спасибо тебе, Аллах! Существует же приписываемая тебе старая заповедь: «Я не дал людям ничего лишнего. Только забираю что-то у одних и отдаю недостающее другим».

И правда. Наверное, богатством и счастьем нашим довольствуются ловко другие.

А тут двум бабам дал одного академика, который при жизни не мог избежать скандалов, а после смерти – судебных разборок.

Мучимая тоской Торшақыз, пытаюсь облегчить душу от горечи и желчи, выдохнула так, что её «Ух!» могло надуть шар, которым игрались во дворе дети.

Вспугнутая громким вздохом попугаиха, заключённая в серебряную клетку, зацокала и стала орать от неожиданности:

«Дудаева расстреляли!»

«Шешендер әлі соғысып жатыр!»
«Коммунистер оңбай омақасты!»

Бойы жеңілдеп қалған тотықұс жаттап алған тіркесін бірер мәрте қайталады да тыншыды.

- Алла, байғұсым-ай, саясат сенің не теңің? Осының өзінің жасы нешеге келді? Баяғы қыз дәуренінде, аспирант боп бойы бұлғақтап жүрген шақта ғылыми жетекшісі Айсарин екі бірдей тотықұсты сыйға тартқан.

Туған күніне жиналған қонақтардың әкелген тарту-таралғысының ішінде осы екеуінен өткені жоқ еді.

– Жаңадан үйленген жас жұбайлар. Бір-біріне кереметтей ғашық, – деп, сол кездің өзінде атағы аспанды жарып тұрған жас академик дастарқан басындағыларды қыран-топан күлкіге батырған.

Тордың ішіндегі екі мұңлық Айсариннің әлгі әзілін шындыққа жанастырғысы кеп, добалдау келген тұмсықтарымен тістесіп сүйісе ме, канаттарымен сипаса ма, иіскесе ме – өз қызықтары өздерінде болып жатты.

Кейін жападан-жалғыз өзі шошайып қалған сәттерінде ойдан ой қуып отырса, сол кеште-ақ ұстазы бұған көңілі барын емеурінімен білдіріп баққан екен...

Ой шіркінде тиянақ бар ма, құбыладан ескен желдей жөңки береді-ау...

Өзі онжылдықты аяқтасымен көк шамаданына арзанқол екі көйлегін, бір құшақ кітап-дәптерін басып осы Алматыға жеткен. Жаратқан иемнің жетім көңілге иігені шығар, жоғары оқу орнына қаптап жүрген бармақ басты, көз қыстының арасынан сыналап өтіп кетті. Күн сіңген қос өрім бұрымы құйрығын қаққан, қасы-көзі қиылып, бетінің сүт шұңқыры ойылған ауылдың әдемі қараторы қызы оқуға келгенде де артық қамшы салдырмады.

Асфальтта ойнап өскен қаланың небір жігіт-желеңінің аузының суын ағызып, ындынын құртқан.

Еркек атаулының мұны көрсе қапияда жаңа туған айға көздері түскендей жәудіреп, аңтарылып қалатынын байқаған сайын Торшақыздың көңіліне

«Чеченцы до сих пор воюют!»
«Коммунисты валяются с треском!»

Прокричав эти скороговорки, птица успокоилась.

– О, Боже! Бедная птичка, разве политика тебе по зубам? Сколько же ей лет? Давно, когда была девушкой-аспиранткой, её научный руководитель Айсарин подарил ей двух попугаев.

Из всех подарков, полученных от гостей в день её рождения, это был самый лучший.

– Это – молодожёны. Любят друг друга до безумия, – сказав это, молодой, но уже известный академик рассмешил всех, кто сидел тогда за столом.

А заточённая в клетке пара, как бы подтверждая слова Айсарина, то ли целовалась, цепляясь кривыми клювами, то ли обнюхивала, поглаживая друг друга крыльями. Словом, устроили настоящее представление.

Позже, когда, оставшись одна-одинёшенька, сидела со своими раздумьями, то поняла, что её научный руководитель так выдавал ей свои намерения.

Разве есть постоянство у раздумий и воспоминаний? Как переменчивые ветры, веют они над нами...

Окончив среднюю школу, сложив в свой синий чемодан два дешёвеньких платица, книжки и тетрадки, отправилась в столицу. Сумела протиснуться сквозь «блат и сват». Тонкобровая, загорелая, с ямочками на щеках и с длинными, ниже ягодич, косами, аульная девушка стала в учёбе одной из первых.

Не один десяток городских джигитов, выросших на асфальте, засматривались ей вслед и не могли добиться её расположения.

Всё явственнее замечая, как парни восторженно и ослеплённо пялятся на неё, будто смотрят на луну, Торшақыз стала почти самодовольной, гор-

тоқтық па, паңдық па, әйтеуір бір астамдық біткен.

Бұл аспирантураға өткенде соңынан үйір-үйірімен еріп, сүмендеп жүретін көп жігіттің қарасы азайып, «тең – теңімен, тезек – қабымен» үйлесім тауып жатты.

Сонда да болса «...бүйтіп кекірейе берсем, түбі ақ жайманың үстінде ақ тамақтан еркелете иіскейтін қауқары үстем азаматқа зар болып жалғыз қалам-ау...» деген кісәпір ой басына кіріп-шықса ше?..

Түгесіліп болмастай көрінетін өмірдің бар қызығы ғылым мен көкжиектің ар жағында жатқан болашақ күндерде тұрғандай алды-артына бағамдап бір қарады ма?

«Мистер академик Айсарин!»
«Солженицын сандырақтай береді!»
«Жириновский жынды!»

Жап аузыңды, алжасқан неме! Аяқ астынан бажылдап, енді мұның өзін шошытқанын көрдің бе?

Мәскеудің ортекедей орғып, таудан тасқа секірген көкезу саясатшыларын жергілікті баспасөз бетінде сыбап жататын біздің можантопай зиялыларымыз сынды қақсамай.

Шүңкіп отырған жерінде бізекше төплиді жіберіп ұрар ма еді?! Жемсауы жайрасын да қалсын...

Иә, иә, Торшақыз адамдардың, қаласа, жер шарының екі түкпірінде тұрып-ақ өзара ойша әсер ету, тілдесу құпиясы барлығын зерттеген, телепат ғалым Айсаринге аспирант боп қалған.

Ұзын бойлы, әжімі терең батқан кере қарыс мандайы, ашаң жүзі, мысқыл мен мейірімділіктің қоспасынан жаратылған баяу күлкісі бетінің сүт шұңқыры ойылып тұрған аспирантын сиқырлап, қол-аяғын көзге көрінбес, қолға ұстатпас жібек жіптермен байлап-матап тастаған.

Бұйдасы мығым қолға тиген сүт өркеш тайлақтай ұзап кетпей, айналсоқтай берген. Келе-келе шәкіртінің бойында ғылымға, ұстазының ойында махаббатқа деген құштарлық күн өткен сайын өр-

деливой и даже высокомерной.

Однако когда поступила в аспирантуру, толпа таскавшихся за нею парней заметно поубавилась. По принципу «ровня с ровней» находили свои пары.

Тем не менее, Торшақыз не приходило на ум, что если она так будет вести себя и впредь, то может в конце концов остаться одна, без достойного мужчины, который миловал бы её на белых простынях.

Даже не пыталась предвидеть будущее, ведь жизнь ей казалась неисчерпаемой. Всё прекрасное ещё впереди, включая её успехи в науке...

«Мистер академик Айсарин!»
«Солженицын бредит!»
«Жириновский – не в себе!»

Закрой свой рот, маразматичка! Надо же, напугала как!

Научилась у нашей интеллигенции, что в местных газетах костерит московских политиканов, скачущих с камня на камень к вершине Олимпа.

Прибьть бы тебя туплей, чтоб аж корм из зоба посыпался!..

Да, да, Торшақыз, став аспиранткой учёного телепатолога Айсарина, изучала тонкости этой науки, вплоть до того, как, каким образом два человека, находясь в разных точках земного шара, могут влиять друг на друга, общаться между собой.

Высокий рост, глубокие морщины на широком лбу, светлое лицо, тихий смех, сотканный из природной насмешливости и природной же сострадателности, заморозили аспирантку с детскими ямочками на щеках, опутали и спеленали руки и ноги невидимыми шёлковыми нитями.

Закрутилась вокруг него, будто молодая верблюда, попавшая в крепкие руки хозяина. Постепенно ученица стала проявлять способности к науке, а наставник с каждым днём стал проявлять

шіп бара жатты.

Қыздай қосылған бәйбішесі мен жалғыз қызы бар академик ең талантты шәкіртім деп мұны отбасына алып барып та таныстырған.

Үлде мен бүлдеге оранып отырған қаракер бәйбіше салқын сыпайылықтан аспай, бір шайын құйып берді.

Обалы қанша, қызы әкесіне тартқан ақкөңіл, ашық көрінген. Аққудың көгілдіріндей қалқып жүріп қасынан шықпай қойды.

Е, нені көрмеген бұл ғазиз бастан қызықты да, шыжықты да дәурен өткен жоқ дейсің.

Шет елдерде өткен мәртебелі ғылыми жиындарда, алқалы топта, айқасы мен шайқасы мол даулы айтыстарда ұстазынан ірге ажыратпай қатар жүрген.

Соның арқасында кандидаттығын да, бұ қалай дегізбей, бір дауыстан жақтады. Алладан жасырғанмен бұ күнде адамнан сыр бүге аласың ба?

Сөйтіп жүріп... Академик пен аспирантының ортасындағы ыстық шарпысу ауыздан-ауызға, құлақтан-құлаққа өтіп, қала аралап, дала кезіп, түгесілмес «Мың бір түннің» хикаясындай тараған.

Атақты Айсарин мен толықсыған Торшақыздың қылығын қылмысқа балап, онсыз да сүріндіруге сеп таба алмай жүрген небір сығыр, ай, несін айтасың, құшырын қандырған.

– Қай бетімді шымшиын, екеуі үйленіп алыпты, – дескен.

– Ұстазымыз телепатияны ғылымнан гөрі махаббатта дәлелдеді, – дескен.

– Жеңеміз ұл таппаған соң қайтсін? – дескен.

Дескен жұрттың тілегіне періште әумин деп, араға жыл салмай жатып Торшақыз екі шекесі торсықтай ұл тапқан.

всё большее равнодушие к ней самой.

Академик представлял её как свою самую талантливую ученицу. Даже приглашал домой и знакомил с законной женой, связавшей с ним жизнь ещё в девичестве, и своей единственной дочерью.

Утопающая в роскоши строгая жена академика угостила её только чаем, да и то в рамках приличия.

Зато дочь, похожая на отца своей открытостью и радушием, так и кружилась вокруг неё, словно лебяжий утёнок на водной глади.

Э, что только не видел этот круглый мир! Пережил и чарки, и шкварки.

На научных форумах за рубежом, в видных кругах, в жарких диспутах и дискуссиях она всегда была рядом со своим научным руководителем.

Благодаря этому, без сучка и задоринки защитила кандидатскую диссертацию. Но разве то, что скрывается даже от Бога, утаишь в наши дни от людского любопытства?

Отношения между академиком и его аспиранткой обрастали слухами. Слухи, ставшие притчей во языцех, мусолились на манер «Тысячи и одной ночи».

Всякие ничтожества, только и искавшие, как подставить ножку знаменитому академику и окрулившейся Торшақыз, упивались в довольстве.

– Не знаю, какую щёку ущипнуть: они поженились! – даже с некоторым разочарованием шептались одни.

– Наш руководитель доказал наличие телепатии на любовном фронте, – шушукались другие.

– Что делать, раз тётушка не смогла подарить ему сына! – лживо сочувствовали третьи.

Наверное, ангелы здесь подсустились – не прошло и года, как Торшақыз родила ему головастьенького карапуза.

Айсарин байғұс қуанғаннан абдырап, екі аяғын баса алмай қалған.

– Бәрі осы жалғыздың жолында садақа, – деген. Көз шарасына сыймай мөлтілдеп жас тұрды.

Көрдемше туған ұлын алдына алып әлдилеп отырған кәрі әкені көрген сайын жас келіншектің бойын беймәлім бір ыстық бу шарпып өтетін.

Бәйбіше күндесі айдың-күннің аманында бұрқ ете түскен өсекке алғашқыда сазарып сыр бермесе де, байының баяғы өзі жетелеп әкеліп таныстыратын шөпжелке қыздан ұлды болғанын естігенде кәріне мініпті.

Қаланың тікбақай тәрі мен тәртібіне бойсынғанымен, ауылдың ұяң тәрбиесі жастай қанына сіңіп қалған Торшақыз бәйбіше қанша жерден сазарғанмен, түбі сабасына түсіп, үйге бас сұғар, «Балаңның бауы берік болсын» деген екі ауыз сөзін қияр, біле білсе, жаттығы жоқ, жалғыз қызының соңынан ерген қара емес пе деп өз білігімен пішіп-кескен.

Келер деген үміт жіңішкере бастағанда телефон шалды:

– Әй, бай күндіз – ғылымдікі, түнде – менікі. Қай кезде бала тауып үлгеріп жүрсің? Көргенінен жазбайтын жетім қаншық!

Жер басып жүрсем, екі қолым жағаңнан кетпес, аузың тобадан кеппес!..

Қарғыстың алуан атасын тыңдай-тыңдай қос құлағы шыңылдады. Ақ қағазға жазып алып оқып тұрған шығар, әйтпесе мұның бәрін түйдек-түйдегімен жаңылмай жатқа айту...

Соны ойласа, әлі күнге аза бойы қаза болады. Бұл да «жөргек иісін иіскетіп ұлды еттім, енді бір жағына анық шық» деп академиктің алдында кердендеп баққан жоқ.

От такой радости Айсарин так растерялся, что чуть не разучился ходить.

– Всем пожертвую ради него, единственного, – торжественно произнёс. В глазах его поблёскивала слеза.

Каждый раз, когда молодая женщина наблюдала за престарелым отцом, лелеющим на коленях своего новорожденного сына, по её телу пробегала какая-то неведомая горячая волна.

Законная старшая жена, её соперница, вначале ещё переносила, скрепя сердце, вспыхнувшие пересуды. Но как только узнала, что эта самая тонкошеяя девушка, которую муж приводил домой, родила ему сына, так сразу же села на совсем другого своего ретивого конька.

В свою очередь как ни привыкла уже к крутым и откровенным городским нравам и порядкам Торшақыз, но аульное воспитание ещё давало о себе знать. И она почему-то втайне надеялась, что сколь бы сурово ни упрямылась байбише*, но в конце концов зайдёт-таки к ней, к младшей, домой и всё же пожелает:

– Да будет счастливой жизнь этого ребёнка...

Если уж на то пошло, то разве он – не охвостье их единственной дочери? – размышляла и уповала она. Ведь он ей единственный брат.

Когда надежда стала испаряться, зазвонил телефон:

– Эй, девица, запомни: мой муж днём принадлежит науке, а ночью – только мне! И когда только ты успела родить ребёнка? Ухватились за первого встречного, сиротливая сучка!

Пока я ступаю по этой земле, руки мои не выпустят твой ворот!

От подобных проклятий и упрёков звенело в ушах. Старуха, наверное, по бумажке зачитывала заранее заготовленные ругательства. Иначе как можно без запинки выплёскивать их одним потоком?

Как вспомнит об этом, так всё её тело вздрагивает от унижения. Со своей стороны она тоже не ставила условий перед академиком, вроде: «подарила младенца на старости, теперь пора бы и тебе решить с кем быть...»

Жарыла алмай, екі жаққа кезек жаутаңдап жүргенін көріп, іштей тынатын. Киім-кешегін көтеріп келмесе де, заңды некеге отырмаса да, аузынан түсе қалғандай айнымай тартқан ұлына өз фамилиясын берді.

Таңертеңмен өз үйінен шығып келіп, жалғызын балалар бақшасына, кейіннен мектепке жетелеп апарды.

Тосып алып, ұзынды-қысқалы боп көше бойлап шүйіркелесіп келе жатады.

Тек көрші келіншектердің басы байлаулы, аяғы тұсаулы еркектерін көргенде мұның бойында әйелдік қызғаныш па, кемдікүн өкініш пе – бірде сөніп, бірде маздап жататын. Соның бәрі бір күнгідей болған жоқ.

Айсарин аяқ астынан төсек тартып құлады. Мидан түскен қатерлі ісік ақмылтық ажал боп келді де, бірер айдың ішінде көрер жарық, татар дәмін сарқып берді.

Жарықтық қайтыс болар күні таң алдында түсіне енген. Тіл қатқан жоқ, бұлдыр елес пе, қалың тұманның ішінен бе – жылт етіп бір көрініп, қол бұлғап шақырғандай болды.

Үшінші сыныпта оқып жүрген тұяғын жетелеп баруға қайта-қайта оқталса да, әттең, қаракер бәйбішенің үстінен баса-көктеуге дәті жетпеді.

Ажалмен арпалысып ашынып отырған сәтіне дөп келсе бетін тырнап, шашын жұлып қолына беруден жүзі жанбас.

Иманжүзді еді, бәлкім, қызымен тілдесермін деп, бесін мезгілінде тәуекел етіп телефон шалған, үйіші азан-қазан боп жатыр екен.

Мұның ботадай боздаған даусына жалғыз ұлдың шырқыраған үні қосылды...

Ертеңіне газет бетіне суретімен қоса табақтай-табақтай көңіл айтулар, арнау сөздер өріп шыға келді.

Алдын ала қамданып жазып қоймаса, мұның бәрін қай уақытта даярлап үлгерген?

Видела, как он разрывается между двумя сторонами, и внутренне сдерживала себя. Хотя и не принёс он с собою свои пожитки и не оформил с нею законный брак, но, тем не менее, дал-таки свою фамилию сыну, как две капли воды похожему на него.

И каждое утро, выйдя из своего законного дома, вёл из дома другого единственного сына сначала в детский сад, а затем повёл и в школу.

Встречались и шли по улице вдвоём, один высокий, а другой маленький. И вели свои задушевные беседы.

Только когда наблюдала за стреноженными мужьями соседок, то вспыхивала, то гасла в её душе не то женская зависть, не то мелочная обида. Но всё это длилось недолго.

Айсарин неожиданно занемог и слёг. Раковая опухоль, поразившая мозг, обернулась смертью. Всего месяц и болел-то.

В день кончины под утро приснился ей. Не произнеся ни слова, промелькнул, как призрак, взмахнув рукой сквозь туман, будто подзывая к себе.

Как ни порывалась, взяв с собой сына-третьеклассника, пойти в дом к старшей жене, к сожалению, так и не решилась, опасаясь её гнева.

Та в ярости точно исцарапала бы лицо Торшакыз, вырывая клочья волос с её головы.

Подумав, что дочь академика всё-таки более приветлива, рискнула позвонить вечером. Но в доме царил переполох.

Торшакыз тоже зарыдала, и к её плачу присоединился плач её единственного сына.

На следующий день на страницах газет вместе с фотографиями появились некрологи и соболезнования.

Если их не подготовили заранее, то как же успели написать?

Қара жамылып қабір басына барды. Әкесін соңғы рет көрсін, көңілі суысын деп жетімегін де ертіп алған. Ташкент көшесінің бойындағы ескі қорым ығы-жығы халықтан аяқ алып жүргісіз.

Құшақ-құшақ гүлмен көмкерілген табыт жанына тұмсық сұқтырып, сығалатар емес. Екі көзі бұлаудай болған адуын бәйбіше мен қызы, марқұмның бұл танымас ағайын-тумасы, қырғын тамыр-танысы, есепсіз көп шәкірті дүкеннің кезегіндей куделесіп, иықтарынан тістесіп тұр.

Топқа сіңе алмай, сырт орай қалған бұған бірге оқыған курстас екі-үш жігіт көпшіліктен жырылып шығып, көңіл айтқан болды. Қай ортада да бұзып-жарып жүретін тентексоқтау және бірі келді де, әй-шәйға қаратпады.

– Торшақыз қалқам, бұл не тұрыс? Сенің қайғыңның қасында бұлардікі түк те емес.

Көздерінің жасы, ағамыздың топырағы құрғамай жатып ұмытады да кетеді. Біле білсек, сенікі есебі жоқ ерлік! Жақсының көзі, тұлпардың тұяғы сенде қалды, – деп алдын тарпып, омыраулап-омыраулап келді де, қос мұңлықты марқұмның қасынан бір-ақ шығарды.

Енді кешіксе табыттың қақпағын жабуға қалған екен. Өзіне ашқарақтана сұғын қадаған сан мың көзді тәрк етіп, Торшақыз екі бүктетіле еңкейіп келіп, Айсариннің құп-қу ернінен сүйді.

Үлпілдеген мамықтай алақанымен кере қарыс кең маңдайын тірі кезіндегідей аялап сипады. Кездесін жапқан мақпалдың үстіне үш тал қызыл гүлді жаймен қойды. Көк желкеден қаракер бәйбішенің:

– Жетті енді! – деп тістене сыбырлай үн қатқаны естілді. Осы әмірді тосқандай баяу ойнап тұрған азалы музыка ішін тарта күңіренді ме, әлде қаралы ел дауыс салып теңселіп кетті ме, өзі есін жоғалтып алды ма – арғы жағы көрген түсі секілді бұлдыр-бұлдыр бір елес...

«Қазақ, қайда барасың?»
«Капитализм қалай екен?»
«Қарның ашты ма?»

В чёрной траурной одежде отправилась на похороны. Чтобы увидел отца в последний раз и погоревал, повела с собой и осиротевшего сына. На старом кладбище по Ташкентскому проспекту народу столько, что негде яблоку упасть.

К гробу, обложенному охапками цветов, не подойти. Как же взглянуть на него? Властная вдова с заплаканными глазами и её дочь, родственники покойного, которых она не знала, масса близких и знакомых, бесчисленное число его учеников толпились, как в очереди к прилавку.

К ней, не втиснувшейся в толпу, стоявшей поодаль, выдвинутой из гущи, подошли два-три сокурсника и неловко выразили соболезнование. Один из них, всегда и везде отличавшийся дерзким нравом, и здесь не стал церемониться.

– Торшақыз, дорогая, что же ты стоишь тут? По сравнению с твоим горем сострадания этой толпы ничто.

Их слёзы испарятся быстрее и забудутся скорее, чем высохнет глина на могиле нашего незабвенного учителя. Твой поступок достоин высшей оценки. Очи достойнейшего и копыта этого скакуна остались у тебя. Ты – мать наследника его дел. Молодец, что пришла, – растолкав очередь, он подвёл двух скорбящих к гробу покойного.

Если бы чуть опоздали, крышку уже закрыли бы. Невзирая на тысячу пристальных взглядов, Торшақыз, согнувшись в две погибели, поцеловала в сухие губы Айсарина.

Своей мягкой, словно пух, ладонью, как и при жизни, нежно провела по высокому лбу. На бархат, покрывающий тело, тихо положила три красных гвоздики. Над её затылком послышалось:

– Хватит! Довольно уже!

То ли медленно зазвучавший траурный марш, как будто ждавший этого повеления, то ли плач и причитания закачавшейся людской массы так действовали на неё, что она, кажется, потеряла сознание...

«Қазақ, қазақ, куда идёшь?»
«Ну, и как вам капитализм?»
«Кушать очень хочешь?»

Тордағы кәрі мыстан-ай, көресіні сенен-ақ көрдім осы! Қойдан қоңыр қазақтың жағдайын ойламаған енді жалғыз сен қалып едің!..

Қайтсін, мұның да еркегі өліп қалған. Содан бері күйік қақты ма, тіпті беймаза боп кетті.

Ақыры, қой болмас деп, құс базарынан бір жас тотықұсты сатып әкеліп қасына қамаған.

Өлгінің құр еркектана деген аты болмаса, қауқары кем, ынжық немене екен. Тұмсығымен айнала қуып жүріп шұқып, кәрі қақбас күн берді ме, көз көре өлтірер болған соң, обалына қалмайын деп көршісіне беріп құтылды.

Кейде бір үйдегі екі ұрғашының шәлкем-шәлкес келіп қалатыны бар.

Бар пәле, аты құс демесең, тақылдап тұрған сөйлейтін неменің таусылмас мылжыңынан шығады.

Өлгі сөздердің бәрін теледидардан естіп алған.

Бір қызығы, әйел диктор шықса қыржиып, теріс айналып, құйрығын беріп отырады.

Экраннан еркек көрінсе бітті, басын әнтек қисайтып, бір көзін сығырайта қысып, тыңдайды кеп. Көңілі құртқа шапқан ұрғашысы түскір-ай! Дәмесінің зорын көрдің бе? Ендігі қалғаны сенің көңіліңе жағатын бай іздеп кету еді.

Тағы да ойын бөліп кеткенін қарашы.

Жарықтығымның соңынан істелер кәдесі бірдей мезгілде, бір-бірін танығысы келмеген екі шаңырақта қатар өтіп жатты.

Сол жылы күз түсе бәйбіше мен қыз сыртын мәрмәрлап күмбезді зират көтерді.

Адам аяғы басыла күнара барып, гүл шоғын қоятын.

Ах ты, ошипанная баба-яга в клетке! Ну, и надоела же ты мне! Теперь только тебе одной и осталось позаботиться о судьбе бедного казаха!..

А, что же ей делать?! – и у неё умер напарник, дружок, любовник и муженёк – у неё-то точно муженёк, поскольку второй бабы в клетке отродясь не было – именно после этого она, попугаиха, и стала совсем бестолковой.

В конце концов, пожалев её, хозяйка купила на птичьем базаре молодого попугая и поместила его к ней в клетку.

Оказался слабаком. Старая карга, бегая за ним, клевала его огромным клювом, не давая житья. Неровён час, заключёт, и, чтобы не брать грех на душу, хозяйка отдала его соседям.

Иногда они – Торшакыз и попугаиха – никак не могли уживаться в одной квартире, говоря и делая всё наперекор друг другу.

А начинала первой всегда неугомонная, болтливая, «говорящая» птица.

Все свои слова она заучила, слушая телевизор.

И вот же, бестия, – если на экране появляется женщина-диктор, поворачивается, нахохлившись, хвостом к телевизору.

А если возникает диктор-мужчина, то всё: склонив голову набок и сладко прикрыв один глаз, начинает слушать. Ишь ты, какая! Осталось только, бросив всё, пуститься на поиски подходящего себе мужа.

Надо же, снова, болтушка, перебила мысль...

...Поминки по покойному проходили одновременно в двух домах, не желавших знать друг друга.

Осенью того же года мать и дочь установили мраморный мавзолей с куполом.

Она же приходила, как только число посетителей на кладбище редело. Приходила через день, чтобы возложить цветы на могилу.

Мынау жалған дүниеде жастай жесір қалған келіншектің ішкі шері таусылушы ма еді?

Жүрек басында кілкілдеп тұрған қайғыны ақтарып, кәдімгідей жеңілдеп қайтатын. Басқан ізін аңдып жүргендей әлдекім апарған гүлін қыста қар үстіне, жазда қара топырақты құштырып құлаштап лақтырады да тастайды.

Бір жылы өз көзімен көрді... Тұла бойы түршігіп сала берген. Жеті қат жер астында жатқан өлі аруақ пен тірінің қалған қамшы сап ғұмырдағы аздап сыйластығын көпсінбесе нетті жазғаның?

Шындап келсе, бір шаңырақтың астында шүйіркелесіп отыратын апалы-інілі екеуінің осы кезге дейін танымай жат боп жүргені сол көңіл түскірдің тарлығы ғой. Әйтпесе, әке ортақ емес пе, шеше бөлек болса қайтеді екен?

Жұма күні шелпек пісіріп, иіс шығарып, ержетіп қалған ұлын ертіп барған.

Бәйбіше мен қыз бейітті айналсоқтап жүріп алды. Қарашаның аяғы лайсаң, желкем еді, күн кешкірген сайын қара суық бел алып, тасада тұрған бұлар кәдімгідей жаурауға айналды.

Тісі-тісіне тимей кеткен ұл:
– Ұрлық істеген кісідей боп... Бермесе тұрсын...
Өзіміз үшін неге зират салып алмаймыз? – деп қыстыға жылаған.

Жаутаңдаған жалғыздың сөзі қамшы болды ма, өзінің қаракер бәйбішеге деген ашу-ызасы шектен шықты ма – ақыры кеңсе жағалап жүріп Кеңсайдан екі кісіге еркін жетерлік орын алған.

Исі мұсылманда, мұсылман дейді-ау, адамзат баласында жоқ дәстүрді өмірге әкеліп, Айсариннің екінші зиратын тұрғызған.

Сыртын мәрмәрлауға қалтасы көтермеді, бірақ Маңғыстаудың ұлутасы әсемдік жағынан одан кем соқпады.

Разве может в этом быстротечном мире рассеяться горе женщины, оставшейся вдовой в молодые годы?

Наплакавшись, успокаивалась. Цветы, которые опускала на могилу, кто-то раскидывал: зимой – по снегу, а летом – на пыльную землю. Как будто следил за каждым её шагом.

Однажды она увидела своими глазами... По всему телу пробежали мурашки. О, несчастная, зачем ей ревновать эту маленькую дань признания к покойному, лежащему под семью слоями земли, в этой короткой, как кнутовище, жизни?!

По правде сказать, в том, что сестрица и братец до сих пор остаются чужими друг другу, когда могли бы жить под одним кровом и делиться сокровенным, виновато ведь только их малодушие. Разве у них не один отец? Что поделаешь, коль матери разные?

В святую пятницу испекла традиционные лепёшки на масле, взяла с собой повзрослевшего сына и отправилась как обычно, на кладбище.

Мать и дочь ещё крутились возле могилы. Конец ноября, слякотно, ветрено, даже в укромном местечке к вечеру стал одолевать холод.

И сын, у которого не попадал зуб на зуб, заскулил:
– Как будто воры, прячемся здесь... Не подпускает, и не надо... Почему бы нам не поставить свой надгробный камень?..

Может, сыновья досада и стала толчком, но в конце концов, обойдя всевозможные инстанции, получила на Кенсайском кладбище землю: площадку, свободно вмещающую две могилы.

Не только среди мусульман, – вообще такого второго случая никто не знает. Она придумала свой, индивидуальный обычай, воздвигнув на новом месте второй надгробный памятник Айсарину.

Денег на облицовку мрамором не хватило, но плиты из Мангышлакского ракушечника ничем не уступали соседним.

Құлпытасына академиктің суретін ойып салдырып, марқұмға жүрек тебіренерлік сөздерін арнаған.

Ең соңына ұлы екеуінің аты-жөнін жаздыртқан. Бір парызын өтеп, жаны жайлауға шыққандай еркінсіп қалғанымен таныстарына тіс жарып, сыр ашуға қорықты.

Содан бері де мысықтабандап жылжып бес-алты жылдың жүзі ауыпты. Күтусіз жерден қолына тиген соттың шақырту қағазы төбесінен тоқпақпен ұрғандай етті.

Сот қазысы мұның қарсы алдынан заңның тармақ-тармағын өргізіп, таңдайы құрғап қалған мұны олай да таптады, былай да таптады.

Екі зираттың суретін қос қолына ұстап алған қаракер бәйбіше қазыдан бетер ақтүтек боран боп ұйтқыды:

– Тірлігінде ортамызға түсіп, шаңырағымызды шайқап еді жүзіқара!.. Құтырғаннан құтылдым ба деп жүр ем!..

Ел-жұртқа масқаралап, өлгенде де көрге тыныш жатқызбауға айналды!.. Соншама жылдан бері естімей келгенімді айтсаңшы...

Әлгі кімді көмуге барғанда... Талып құладым, тура талып... Өзін соттап, салдырған зиратын түп орнымен құрту керек! Оның өзі аз!

Жанында тұрған қызы көзімен жер шұқып, «Ну, мамнан» әрі асар емес. Жылағалы тұрған баладай беті шандыр-шандыр тәпелтек қазы сөзді ұзаққа созып жатпады, тоқетеріне бір-ақ көшті:

– Сот шешіміне сәйкес академик Айсариннің заңсыз салынған екінші зираты құлатылсын! Орны тегістелсін!

Қорлық-ай, тасын бұзып алуға рұқсат беріледі дей ме, бұзып алмаса шыққан шығыны өтелмейді дей ме, қайта салуға әрекеттенсе жазаланады дей ме, құрысын, құрысын...

Выбив на надгробном камне портрет академика, посвятила покойному сердобольную эпитафию.

Внизу дописала два имени: своё и сына. Только тогда вздохнула с облегчением, но объявить об этом знакомым побоялась.

С тех пор бесшумно, по-кошачьи, промелькнуло лет пять-шесть. Неожиданно попавшая в руки повестка из суда ударила, как обухом по голове.

Судья, потом, в кабинете, костерила её, как хотела, расставляя перед нею сети законодательных статей.

А байбише – старшая жена, держа в обеих руках фотографии двух надгробий, метала громы и молнии пуще самого судьи.

– Лицемерка, ещё при его жизни, вклинившись между нами, расшатала нашу семью... Я думала, хоть теперь мы избавились от этой сумасшедшей...

Опозорила опять перед всем миром – даже после смерти не даёт человеку лежать спокойно... В течение многих лет я и не ведала об этой стройке...

А тут пришла на чужие похороны и увидала. Упала без сознания, да, да, без сознания... Её надо судить, а построенный мавзолей сравнить с землей! И даже этого мало!

Стоящая рядом дочь кроме реплики «ну, мам...» и вы говорить ничего не могла. Судья-коротышка, никогда не бывавшая в чужой постели, с искажённым от сочувствия – законом вроде – лицом, церемониться не стала и перешла сразу к делу.

– Итак, в соответствии с решением суда незаконно поставленное второе надгробье академика Айсарина должно быть снесено! И место выровнено!

Какое издевательство! И деньги на ветер, и ещё угрожают какими-то санкциями... Но это – если откажется сносить строение. А вот если будет покладистой, милостиво разрешают разобрать строение по кирпичику – пропади оно всё пропадом...

Кеше сәскеде орнынан зорға сүйретіліп тұрып, теледидарды тоққа қосып, тотықұсқа жем шашқан.

Аузы кермек татып, асқа зауқы шаппады. Енді нені алданыш етерін білмей тізе бүгіп отыра бергені сол еді, Айсариннің ширек ғасырдан бері құлағына сіңісті боп қалған майдақоңыр даусы саңқ ете түскені:

– Діңкемді құртқан Торшақыз-ай, жетсеңші тез! Табандарына салып таптағалы тұр ғой мені!

Иманы ұшқаны сондай, әдемі мұрны өз-өзінен қусырылып, бойы безгек қысқаннан бетер қалшылдап кетті.

Жалма-жан жағы сембейтін тотықұсына қараған, қаннен-қаперсіз құйрығы шошаң қағып, тесік тамағының қамын ойлап кеткен.

Сонда жатқан жері жарық болғыр академиктің әлгі даусы қай қуыстан шыққан? Есеңгіреп отырған қалпы кенет бөлменің бұрышында жабысып тұрған теледидарға көзі түскен...

Қара қобдишаның ішінде кесер басы қылқып отырған еркек диктор масашағым мезгілде академик Айсаринге айналып сала беріпті. Аумаған өзі!

Әжімі терең батқан кере қарыс кең маңдайы, ашаң жүзі, мысқыл мен мейірімділіктің қоспасынан жаратылған баяу күлкісі. Жо-жоқ, күлкісі өшіп, күреңітіп алған.

Қалай пайда болса, лезде солай көзден ғайып ұшты. Елес пе, жын ба, айырып көр. Әлде өзін шалық иектей бастаған ба?

– Жарықтық кісі-ай, не дедің?

Айтқандай, қаракер бәйбіше шынжыр табан трактор мен мұрны қолағаштай еркекті жетелеп келіпті.

Аяушылық сезімнен мақұрым қалған көк темір топырағы тегістеліп, қолмен жайғандай боп жатқан зираттың жан-жағын қазып, қорыс етіп

Вчера, ближе к полудню, еле-еле поднявшись с постели, включив телевизор, дала корм попугаю.

Почувствовала кисловатый привкус во рту, пропал аппетит. Не зная, чем ещё заняться, хотела присесть, как вдруг послышался приглушенный голос Айсарина, оставшийся в памяти с лучших времён:

– Ох... Торшақыз, измотавшая мне всю душу, теперь поторопись! Хотят затоптать меня своими копытами!

Её охватил такой страх, что даже красивый нос и лицо её исказились, а тело затрясло, словно в лихорадке.

Тут же подозрительно посмотрела на попугаиху, которая беззаботно что-то выискивала клювом, усердно подрыгивая хвостиком. Пташка вечно занятая лишь своим пропитанием.

Тогда из какого же закутка раздался этот – пусть земля ему будет пухом – голос академика? Взгляд её, сидевшей в полуобморочном состоянии, упал на телевизор, прижатый к углу комнаты.

Показавшаяся в чёрном ящике физиономия диктора-мужчины стала стремительно приобретать черты Айсарина. Вылитый!

Широкий, прорезанный глубокими морщинами лоб, открытое лицо, смех, сотканный из природной насмешливости и природной же сострадательности. Нет-нет! Улыбки на мрачном телевизионном лице не было.

Внезапный образ вроде возник на экране, но тут же исчез. Попробуй, разберись. Призрак ли это, леший? Не сходит ли она сама с ума?

– О, светлый человек, что ты хочешь сказать?..

...Зловредная байбише пригнала-таки гусеничный трактор с носатым трактористом.

Холодное железо перевернуло и вспахало всё вокруг могилы, обихоженной и как будто приглаженной ласковыми ладонями. Какой же неприятный

тастаған. Кәпірдің түтін сасып ажылдаған даусы неткен сүйкімсіз еді?!

Қастарына салып-ұрып жетіп баруға шайлығып қалған жүрегі атқақтап, аузына тығылып аттап бастырар емес.

Қатар түзеп тұрған бірер зираттың тасасына келіп, жүресінен отырды.

«Көрген қызықтың бәрі тәрк. Бар жазығы марқұмның көзі жұмылысымен өз теңімен ойнап-күліп, байға қарық, балаға мәз боп қыт-қыттап отырмағаны ма? Аруақты – ес, көлеңкені дос қып жүрген жесір қатынға Жаратқан ием неге сонша өшігеді?

Ертең оқуда жүрген жалғызы елге өндірішек созып жетіп, әкем басына барайық, дұға қайырайық десе, бұ жазғанға қара жердің тесігі табылмас.

Табылса, басы бүтін түсіп кетер... Әдірем қалсын, қазір мына ажылдаған неме бейітті түйе бастағанда ортасына барып түсіп өлем!» деп көзсіз тәуекелге тас түйін боп бекінді.

Әлден уақытта трактордың үні өшті. Сонда ғана қаракер бәйбішенің даусы анық естілді. Шамасы, мұрны қолағаштай дәумен саудаласып жатса керек.

– Енді түсіндің ғой? – дейді өктемсіп. Байқауынша, болған оқиғаны тұздықтап тұрып құлағына құйған.

– Түсіне алмай тұрмын, – дейді күпәйке киген әлгісі. – Сонда қызғанып тұрғаныңыз қабірі жоқ қара жер ме?

– Жер емес! Ойбай, соттан бетер шалқайып бітің-ау! – деп бәйбіше қол сөмкесінен бір бума ақша алып шықты.

– Мә, манадан бері көкейіңді тесіп тұрған осы шығар. Ал да, айтқандай ғып қызметінді тындыр! Анау сайға бір-ақ төңкер...

голос у этого воняющего соляркой безбожника!

Подойти и остановить варварство не пускает раз-уверившееся сердце, подступившее комом к горлу и не дающее ступить и шагу.

Едва добрела до соседних могилочек и присела в изнеможении на корточках.

Всё было напрасно. Неужели моя вина в том, что, как закрылись глаза покойного, не стала жить в своё удовольствие? Так, как живёт большинство её сверстников? Даже соломенных вдов. Не вышла замуж, не забыла... Почему же Создатель так разгневан на несчастную неузаконенную вдову, у которой хранитель – дух, а тень – друг?

Завтра приедет из американского университета их единственный сын, соскучившийся по родине. И пожелает пойти к погребению отца, чтобы прочитывать молитву.

Он, несчастный, не найдёт даже воронки на прежнем месте. А если и найдёт, то опустит голову. Так, будто и она готова покатиться... Пропади всё пропадом! Как только эта рычащая железная тварь начнёт сносить строение, пойду и кинусь в яму. И умру там, – дала себе зарок.

Но через некоторое время трактор заглох. И только теперь стал слышен голос неистовой байбише. Похоже, торговалась с горбоносым великаном.

– Теперь ты понял? – говорила она с пылом. По-видимому, обстоятельно растолковывала суть события.

– Что-то не пойму ещё, – отвечал ей тот, в фуфайке. – Выходит, вы завидуєте земле, в которой нет гроба?

– Не земле! Боже мой, да ты важничаешь даже больше, чем судья, – выговорив это, полезла в сумочку и вытащила оттуда пачку денег.

– На, наверное, тебе до сих пор не даёт покоя расплата с тобой. Или нет. Возьми, но выполни работу, как положено. Вытолкни весь этот хлам в овраг.

– Мұны білгенде келмейтін едім. Мә, ақшаң өзіне!

– Әй, қайыршы, мен сені жалдап алып тұрған жоқпын ба? Жалдап! Бәрі заңды демедім бе? Міне, кешегі соттың шешімі.

– Жалдап алып... Адам көңілінің алтынға да сатылмайтын кездері бар. Көзіңнің еті өскен қатын екенсің. Ендеше сол сотыңа айт, өз көтенімен түйіп құлатсын.

Жүрелеп отырған қалпы көзі бұлдырап, құлағы тұнып сала берді. Екеуінің өжендескен сөздері құмығып естілер емес.

Қанша отырғаны белгісіз, есіріп айқайға басқан тракторшының әлем-тапырық даусы есін жиғызды.

– Тірлігінде бөлісіпсіңдер! Енді аруағына таласқандай не көрінді?! Ол әйел бар болғаны өзіне арнап символдық белгі соққан екен. Соны талқандағанда дүниедегі бар кем-кетігің тола ма? Қарқарадай боп мүйіз шыға ма? Беттерің жылтырап жүріп неткен шексіз жауызсыңдар! Әй, өңшең әкең аузын ұрайыңдар!..

Еркек ашуын тізгіндей алмай тұтығып, күректей қолын бір сілтеп жүре берді.

«Құдай-ай, жер бетінен жақсылық көшпеген екен ғой. Жүр екен ғой әлі арамызда». Мұрны қолағаштай тракторшыдан тап осындай азаматтық күтті ме? Жер ортасына келгенше мұндай ірілікті галстугі қисаймайтын, бәтеңкесінің басы майдан кеппеген зиялы топтан іздеп келгені несі?!.

Ерте көктеммен еріп кемпіршуақ та жеткен екен.

Бойын еппен қыздырған шағырмақ күннің нұры самсап тұрған қымбат құлпытастардың бетінде ойнап жүрді.

...Бұл оянғалы не заман?!

– Если бы знал, не приехал. Забери свои деньги.

– Әй, нищета, разве я не наняла тебя? Наняла! Сказала же, что всё законно? Вот, смотри – решение суда.

– Наняла... Бывает, что душа не всегда продаётся. Ты, оказывается, злая женщина. Тогда иди и скажи этому судье, пусть приедет и сшибёт пустое захоронение своей чугунной задницей.

Глаза сидевшей в той же одной позе Торшакыз затуманились, а уши заложило. Слова яростного спора не разобрать.

Неизвестно, сколько ещё просидела бы, но в чувство её привёл бас тракториста.

– Делили при жизни! А теперь что, не можете поделить дух покойного?! Женщина всего-навсего поставила для себя символический памятник. Что, разрушив его, добьёшься всех своих желаний в этом мире? Или у кого-то вырастут ветвистые рога? До чего же у вас маленькая и подленькая душонка, хотя с виду вы ухожены и прилизаны! Эх!..

Мужчина, запинаясь и не справляясь с нахлынувшей злостью, махнул своей лопатоподобной ладонью и пошёл своей дорогой.

Боже ты мой, оказывается, не пропала ещё на свете справедливость! Ещё жива и бродит среди нас. Разве ждала она от этого горбоносого простого тракториста такой человечности? Даже дожив до этой горькой поры, искала благородство лишь в привычном окружении – с безукоризненно завязанными галстуками и начищенными до лоска ботинками!

С первой весенней оттепелью появились прогалины.

Яркие лучи солнца, согревая женщину, заиграли на плитах плотно сгрудившихся дорогих надгробий...

...Как же много воды утекло с того времени!

